GCM S3 03

ভাৰতীয় বিত্তীয় ব্যৱস্থা

তৃতীয় ষান্মাসিক

বাণিজ্য

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক নয়ন বৰুৱা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক হেমচন্দ্র গৌতম, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
ড° এছ্ কে মহাপাত্র, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, শ্রীসঞ্জীৱ ঘিমিৰে, (বাণিজ্য), কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১,৪ আৰু ৬	অধ্যাপক দেবব্রত দাস তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়	ড°যোগেশ্বৰ বর্মন (অধ্যায় ১,৪ আৰু ৬) গুৰুচৰণ মহাবিদ্যালয়, শিলচৰ
২,৩,৭,৮ আৰু ৯	ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	শ্রী গিৰিন্দ্র শইকীয়া (অধ্যায় ২ আৰু ৩) নবতেজ টাইমচ
৫	শ্রীনিলাঞ্জন ভট্টাচার্য, আইকন কমার্চ কলেজ আৰু ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি	শ্রী কুমুদ শর্মা (অধ্যায় ৭) মঙলদৈ বাণিজ্য মহাবিদ্যালয়
১০	শ্রী নিলাঞ্জন ভট্টাচার্য, আইকণ কমার্চ কলেজ আৰু সঞ্জিৰ ঘিমিৰে, কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি	শ্রী সঞ্জীৱ ঘিমিৰে (অধ্যায়-৮), কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি ড°দেবজিৎ গোস্বামী (অধ্যায় ৯) কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ (অধ্যায় ৫ আৰু ১০) কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ অধ্যাপক হেমচন্দ্র গৌতম, গৌহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, (অধ্যায় ১,৪ আৰু ৬)
অধ্যাপক দেবব্রত দাস, তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয় (অধ্যায় ২,৩ আৰু ৫)
ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (অধ্যায় ৭,৮,৯ আৰু ১০)

গাঁথনি সম্পাদনা ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, শ্রীসঞ্জীৱ ঘিমিৰে, কৃ.কা.স.ৰা.মু.বি

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৮

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

মূখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণীগেট, গুৱাহাটী- ৭৮১০১৭
উপমুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী- ৭৮১০০৬
Web : www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

'ভাৰতীয় বিত্তয় ব্যৱস্থা' পাঠ্যবিষয়টি এনেদৰে গঠন কৰা হৈছে যাতে স্নাতক বাণিজ্যৰ শিক্ষার্থীসকলে আমাৰ দেশৰ বিত্তীয় ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে মৌলিক ধাৰণা আয়ত্ব কৰিব পাৰে। বিত্তীয় অনুষ্ঠান, বিত্তীয় বজাৰ, বিত্তীয় আহিলা আৰু বিত্তীয় সেৱাৰে ভাৰতীয় বিত্তীয় ব্যৱস্থাটি গঠিত হৈছে। প্ৰথম অধ্যায়ত আমি বিত্তৰ অর্থ, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য, বিত্তৰ বিভিন্ন শ্ৰেণী, বিত্তীয় ব্যৱস্থা আৰু ইয়াৰ উপাদানসমূহ, ইলেক্ট্ৰনিক বেংকিং আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। এই পাঠ্যবিষয়ৰ দ্বিতীয় অধ্যায়টি হ'ল ভাৰতীয় মুদ্রা বজাৰ য'ত ভাৰতীয় মুদ্রা বজাৰৰ গাঁথনি, এই বজাৰৰ বিভিন্ন বিত্তীয় আহিলাসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। তৃতীয় অধ্যায়ত আমি ভাৰতীয় মূলধনী বজাৰ, এই বজাৰৰ আহিলাসমূহ আৰু মধ্যস্থতাকাৰীসকলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। এই পাঠ্যবিষয়ৰ চতুর্থ অধ্যায়ত আপুনি বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সুতৰ হাৰ, প্ৰশাসিত সুতৰ হাৰ, অনিয়ন্ত্ৰিত সুতৰ হাৰ আদিৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব। এই পাঠ্যবিষয়ে সামৰি লোৱা আন এক গুৰুত্বপূর্ণ দিশ হ'ল যৌথ পুঁজিৰ ধাৰণা, ইয়াৰ গুৰুত্ব, যৌথ পুঁজিৰ বিভিন্ন আঁচনি আদি। ইয়াৰ উপৰিও এই পাঠ্যবিষয়টিত আপোনালোকে লিজ বিত্তায়ন আৰু ভাৰা-ক্ৰয়, ডিৰাইভেটিভ, ঋণৰ মান নির্ণায়ন সেৱা, ডিপ'জিটৰী, ভাৰতবর্ষৰ বিত্তীয় বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰকসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

এই পাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিবিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক' সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্ৰিয় আৰু ফলপ্ৰসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' যোগে আগবঢ়োৱা প্ৰশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্ৰশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্ৰন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। শেষত অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্ৰসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন পুথি অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **বিত্তীয় ব্যৱস্থাৰ প্ৰকৃতি আৰু ভূমিকা** ৫-২৫

বিত্তৰ ধাৰণা; বিত্তৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ; অৰ্থনীতিত বিত্তৰ ভূমিকা; বিত্তৰ শ্ৰেণীবিভাগ ; বিত্তীয় ব্যৱস্থা আৰু ইয়াৰ উপাদান সমূহ ; বিত্তীয় মধ্যস্থতাকাৰী নাইবা অনুষ্ঠান ; বিত্তীয় বজাৰ; বিত্তীয় আহিলা; বিত্তীয় সেৱা ; ইলেক্ট্ৰনিক বেংকিং— অৰ্থ আৰু বৈশিষ্ট্য; স্বয়ংচালিত টেলাৰ যন্ত্ৰ।

অধ্যায় ২ ঃ **ভাৰতীয় মুদ্ৰা বজাৰ** ২৬-৩৯

মুদ্ৰা বজাৰৰ অৰ্থ; ভাৰতীয় মুদ্ৰা বজাৰৰ গাঁথনি; মুদ্ৰা বজাৰৰ আহিলাসমূহ; ভাৰতীয় মুদ্ৰা বজাৰৰ আসোঁৱাহসমূহ; ভাৰতীয় মুদ্ৰা বজাৰ উন্নতকৰণৰ ব্যৱস্থাসমূহ; বিল বজাৰ।

অধ্যায় ৩ ঃ **ভাৰতীয় মূলধনী বজাৰ** ৪০-৫৩

মূলধনী বজাৰৰ অৰ্থ আৰু গঠন; ঔদ্যোগিক প্ৰতিভূতি বজাৰ ; চৰকাৰী প্ৰতিভূতি বজাৰ; দীৰ্ঘ-ম্যাদী ঋণ বজাৰ; মূলধনী বজাৰৰ আহিলাসমূহ; মূলধনী বজাৰৰ মধ্যস্থতাকাৰী।

অধ্যায় ৪ ঃ **সুতৰ হাৰ** ৫৪-৬৫

সুতৰ হাৰৰ অৰ্থ আৰু গুৰুত্ব; বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সুতৰ হাৰ; প্ৰশাসিত সুতৰ হাৰৰ অৰ্থ আৰু বৈশিষ্ট্য; অনিয়ন্ত্ৰিত সুতৰ হাৰৰ অৰ্থ আৰু বৈশিষ্ট্য; ভাৰতবৰ্ষত সুতৰ হাৰৰ গাঁথনি ; বিল হাৰ; আমানত হাৰ; খত হাৰ।

অধ্যায় ৫ ঃ **যৌথ পুঁজি** ৬৬-৮০

যৌথ পুঁজিৰ অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা; যৌথ পুঁজিৰ উদ্দেশ্য; যৌথ পুঁজিৰ বৈশিষ্ট্য; যৌথ পুঁজিৰ গুৰুত্ব; বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ যৌথ পুঁজি; যৌথ পুঁজিৰ উপাদান;পদ্ধতিগত বিনিয়োগ আঁচনি; ভাৰতীয় প্ৰতিভূতি বিনিময় বোৰ্ড (যৌথ পুঁজি) নীতি, ১৯৯৬; ভাৰতবৰ্ষত যৌথ পুঁজিৰ বিকাশ; ভাৰতবৰ্ষৰ যৌথ পুঁজিসমূহে সন্মুখীন হোৱা প্ৰত্যাহ্বান।

অধ্যায় ৬ ঃ **লিজ বিত্তায়ন আৰু ভাৰা-ক্ৰয়** ৮১-৯৬

লিজিংৰ ধাৰণা; লিজৰ বৈশিষ্ট্য; লিজৰ শ্ৰেণীবিভাগ; বিত্তীয় লিজ ;কাৰ্যকৰী লিজ; বিক্ৰী আৰু বিক্ৰী ফিৰৎ লিজ; লিভাৰেজ লিজ; লিজৰ সুবিধা আৰু অসুবিধাসমূহ; লিজিঙৰ আইনগত ব্যৱস্থা;ভাৰা ক্ৰয় ঃ অৰ্থ আৰু বৈশিষ্ট্য; লিজিং আৰু ভাৰা ক্ৰয়ৰ মাজৰ পাৰ্থক্য; ভাৰা ক্ৰয় আৰু কিস্তি ক্ৰয়ৰ মাজৰ পাৰ্থক্য; ভাৰা ক্ৰয়ৰ আইনগত স্থিতি।

অধ্যায় ৭ ঃ **ডিৰাইভেটিভ** ৯৭-১১১

ডিৰাইভেটিভৰ প্ৰকাৰসমূহ ; ডিৰাইভেটিভ বজাৰৰ ব্যৱসায়ী; বৈদেশিক বিনিময় বজাৰ; বৈদেশিক বিনিময় বজাৰৰ ব্যৱসায়ীসমূহ; বিনিময় হাৰ।

অধ্যায় ৮ ঃ **ঋণৰ মান নিৰ্ণায়ন সেৱা** ১১২-১৩১

অৰ্থ; মান নিৰ্ণায়নৰ প্ৰকাৰ; ঋণৰ মান নিৰ্ণায়নৰ উপকাৰ; ঋণৰ মান নিৰ্ণায়নৰ ফলত কোম্পানীলৈ হোৱা সুবিধাসমূহ; ঋণৰ মান নিৰ্ণায়নৰ অসুবিধাসমূহ; মান নিৰ্ণায়নৰ ব্যৱহাৰকাৰীসকল; ঋণৰ মান নিৰ্ণায়নৰ পদ্ধতি; বাণিজ্যিক ক্ষতি আশংকাৰ বিশ্লেষণ; বিত্তীয় ক্ষতি আশংকাৰ বিশ্লেষণ; ব্যৱস্থাপনাৰ বিৱৰ্তন প্ৰক্ৰিয়া; মৌলিক বিশ্লেষণ; ঋণৰ মান নিৰ্ণায়ন প্ৰক্ৰিয়াত জড়িত পদক্ষেপসমূহ; ভাৰতত ঋণৰ মান নিৰ্ণায়ন; ঋণৰ মান নিৰ্ণয় কৰা প্ৰতিষ্ঠানৰ বাবে SEBI ৰ বিধি-বিধান; SEBI ৰ আচৰণ বিধি।

অধ্যায় ৯ ঃ **ডিপ'জিটৰী** ১৩২-১৪১

ডিপ'জিটৰীৰ অৰ্থ; ডিপ'জিটৰীৰ সুবিধাসমূহ ;ডিপ'জিটৰী পাৰটিচিপেণ্ট; আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰতিভূতি চিনাক্তকৰণ সংখ্যা; ডিপ'জিটৰী প্ৰক্ৰিয়া; ভাৰতবৰ্ষৰ ডিপ'জিটৰীসমূহ।

অধ্যায় ১০ ঃ **ভাৰতবৰ্ষত বিত্তীয় বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণ** ১৪২-১৫৭

বিত্তীয় বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ ধাৰণা; বিত্তীয় বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ উদ্দেশ্যসমূহ; ভাৰতীয় বিত্তীয় বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰকসমূহ; ভাৰতীয় ৰিজাৰ্ভ বেংক; ভাৰতীয় ৰিজাৰ্ভ বেংকৰ নিয়ন্ত্ৰণমূলক কাৰ্য; ভাৰতীয় প্ৰতিভূতি বিনিময় কেন্দ্ৰ; ভাৰতীয় প্ৰতিভুতি আৰু বিনিময় বোৰ্ডৰ উদ্দেশ্য; ভাৰতীয় প্ৰতিভুতি আৰু বিনিময় বোৰ্ডৰ কাৰ্যাৱলী; প্ৰতিভুতি চুক্তি (নীতি) আইন ১৯৫৬ৰ অধীনত ভাৰতীয় প্ৰতিভুতি আৰু বিনিময় বোৰ্ডৰ অতিৰিক্ত কাৰ্য; ভাৰতীয় প্ৰতিভুতি আৰু বিনিময় বোৰ্ড আৰু প্ৰতিভুতি বজাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণ;বীমা নিয়ন্ত্ৰণ আৰু উন্নয়ন প্ৰাধিকৰণ; বীমা নিয়ন্ত্ৰণ আৰু উন্নয়ন প্ৰাধিকৰণৰ ক্ষমতা আৰু কাৰ্যৱলী; পেঞ্চন পুঁজি নিয়ন্ত্ৰণ আৰু উন্নয়ন প্ৰাধিকৰণ; PFRDA ৰ কাৰ্য আৰু ক্ষমতা।